

MARESCH DÁNIEL
Pannon Egyetem MFTK
mareschdaniel@gmail.com

A szárdok kisebbségi nyelvhasználata és az internet

The main goal of the present research is to study *facebook* usage among bilingual speakers in Sardinia. The quantitative analysis of the findings shows that the widespread usage of *facebook*, which is a social networking website, does not delay or slow down the process of language loss of the Sardinian community; on the contrary it triggers acceleration. The qualitative analysis reveals that bilingual informants use the Sardinian language mainly in emotionally neutral situations, and secondly, to express positive emotional states. Negative feelings and emotions are scarcely expressed in Sardinian. The research also points out that occurrences of code-switching on *facebook* do not have patterns at all – in comparison with those in other languages. In addition, code-switches in the examined material have a unifying role in each case.

A szárd kisebbség, az internet és a *facebook*

A szárd kisebbség Olaszország legnagyobb lélekszámú nyelvi és történelmi kisebbsége. A kb. 1,6 milliónyi szárd egész Európában is az egyik legnagyobb lélekszámú – jelenleg kisebbségi létben élő – népcsoport. A közösség lélekszáma arányaiban összevethető az erdélyi magyarság létszámával, ezért nekünk, magyaroknak is tanulságos lehet, hogy aktuálisan milyen szociolingvisztikai folyamatok jellemzik a szárd közösség életét.

A szárdok a XX. században egynyelvűből kétnyelvűvé váltak. A szárd egynyelvűséget felváltotta a szárd-olasz kétnyelvűség, napjainkra pedig a kétnyelvűségeen belül az olasz nyelv dominanciája tapasztalható.

A közösség aktuális kétnyelvűségi állapotát többféle szemszögből lehet vizsgálni. A következőkben arra teszek kísérletet, hogy a szárdok nyelvhasználatát egy speciális szegmensben vizsgáljam. Ez pedig nem más, mint az internet, amely napjainkra egyértelműen a kommunikáció meghatározó csatornájává vált. Természetesen a szárd kisebbség internetes nyelvhasználatának vizsgálata önmagában is hatalmas terület, ezért vizsgálatomat a *facebookon* történő nyelvhasználatra szűkítettem.

A *facebook* elnevezésű internetes oldal a világ legnagyobb ismeretségi hálózata. 2011 februárjában a *facebook*nak 637 millió regisztrált felhasználója volt, és ezzel a világ leggyakrabban használt internetes szociális hálózatává vált. Ebből

is látható, hogy napjainkra a személyközi kommunikáció jelentős mértékben az internetre tevődött át, és ez főként a közösségi oldalakra igaz. Aki a kommunikációt és a nyelvhasználatot akarja vizsgálni, annak szükségszerűen foglalkoznia kell azokkal a nyelvi jelenségekkel, amelyek az internetet jellemzik.

A közösségi oldalak – és ezen belül mindenekelőtt a *facebook* – használata most már generációk és nagyobb, akár etnikai közösségek nyelvhasználatára is hatással van, sőt, a nyelvi változások jelentős része ma már egyértelműen ezen a csatornán zajlik.

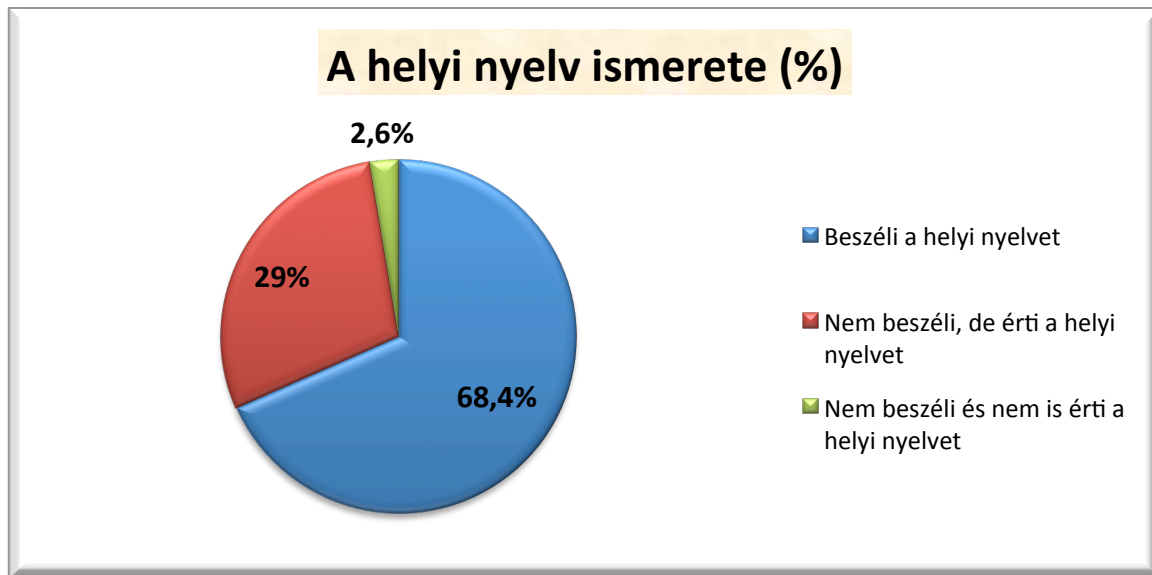
Itáliában 2011-ben 21 millió *facebook-felhasználó* volt, ami a teljes lakosság 35%-át teszi ki. A felhasználók nagyobb része napi szinten használta a közösségi oldalt. Szardínia szigetén is kb. 400 000 felhasználó volt, ami a teljes lakosság negyede.¹

Aktuális szociolingvisztikai helyzet Szardínián

Mielőtt rátérnék saját kutatásom eredményeire egy korábbi – Szardínián végzett – kutatás néhány elemét ismertetem.

A Cagliari Egyetem Politikatudományi Intézetének Gazdasági és Szociális tanszékén – a Sassari Egyetem Nyelvtudományi Tanszékének közreműködésével – 2007-ben végeztek egy széleskörű szociolingvisztikai kutatást Szardínia aktuális nyelvi helyzetéről Anna Oppo vezetésével (Oppo et al., 2007).

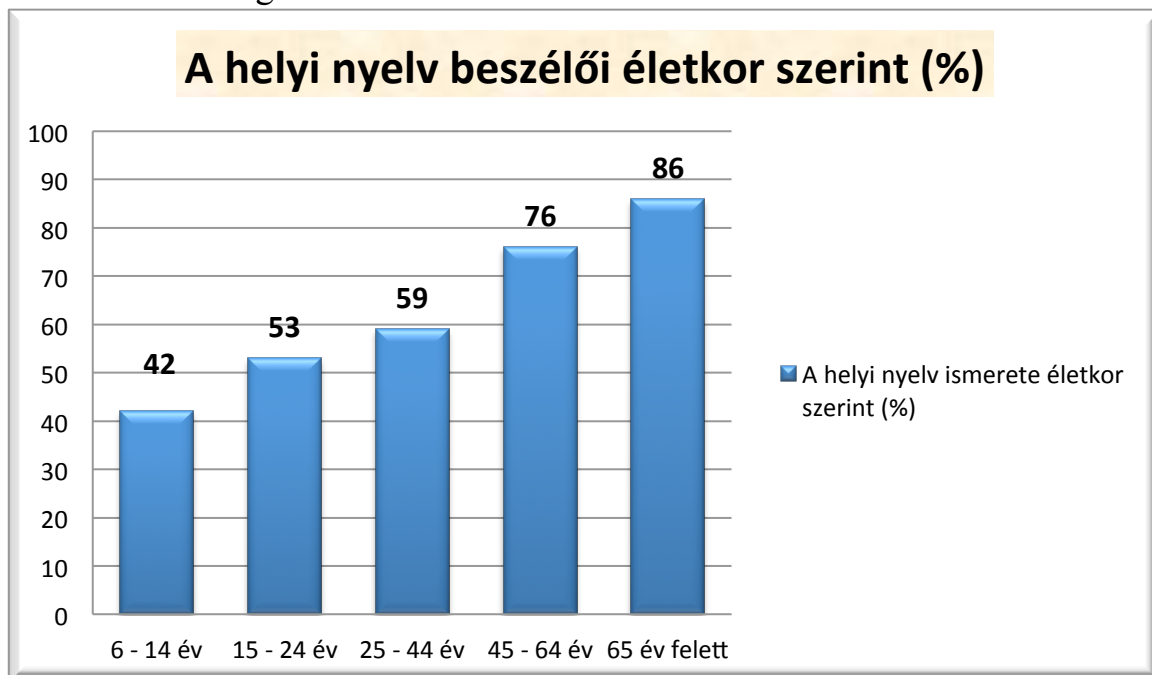
A kutatásban 2437 szardíniai lakoshoz jutattak el kérdőíveket, ügyelvén arra, hogy a vizsgálat alanyai kellőképpen reprezentálják a sziget teljes társadalmát. A kutatás alanyainak 68,4 %-a állította, hogy beszéli a helyi nyelvet. A megkérdezettek 29%-a úgy nyilatkozott, hogy nem beszéli, de érti a helyi nyelvet. Mindössze 2,6% (65 fő) mondta azt, hogy nem beszél és nem is ért a helyi nyelven. (Helyi nyelven a szárd adott településen beszélt változatát kell értenünk.)

1. ábra: A helyi nyelv ismerete

Mindebből egyértelműen látszik, hogy a szardíniai lakosok túlnyomó többsége kétnyelvűnek tartja magát. (Több mint kétharmaduk aktív nyelvi kompetenciával is bír.)

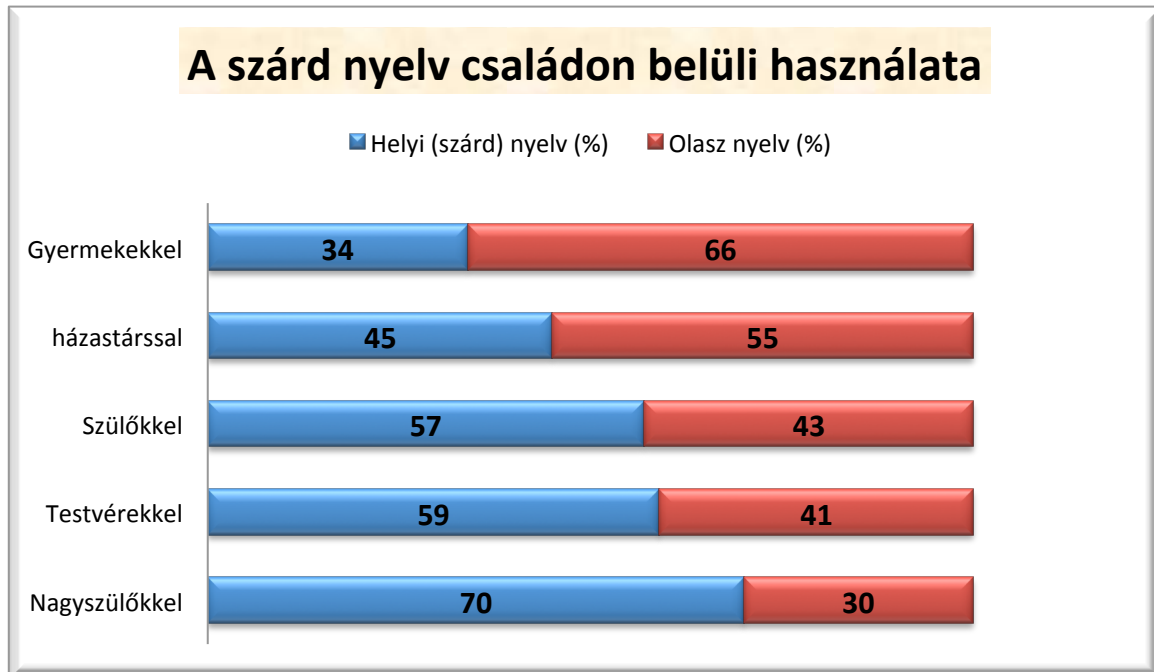
A továbbiakban nézzünk meg egy ábrát a helyi (szárd) nyelv ismeretének életkor szerinti megoszlásáról.

2. ábra: A helyi nyelv ismerete életkor szerint

A kérdésekre adott válaszokból világossá vált, hogy a 65 év felettek beszélik leginkább a szárd változatait (86%), a 6 - 14 év közötti korcsoport pedig a legkevésbé (42%). Tehát a szárd nyelv használata generációról-generációra csökken. Lényegében 50 év alatt a felére csökkent a szárdot beszélők aránya és a gyermekek körében már kisebbségben vannak azok, akik beszélik a szárd valamelyik változatát.

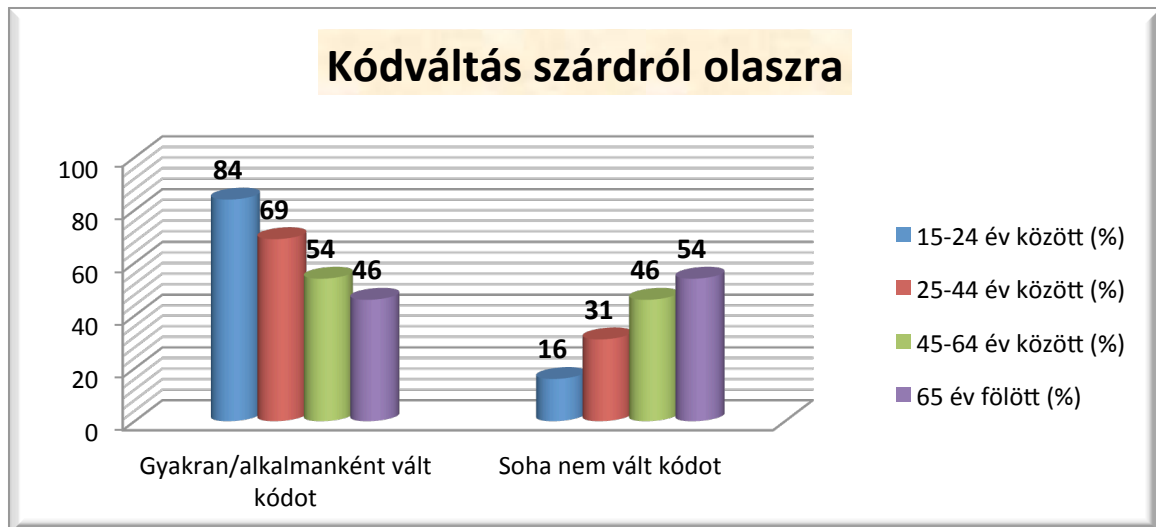
A kutatók vizsgálták a szárd nyelv családon belüli használatát is. A következő táblázat azt mutatja be, hogy családon belül milyen nyelven kommunikálnak a különböző családtagokkal. (Természetesen ez csak azon családokra vonatkozik, ahol értik és beszélik a szárd nyelvet: az összes család 68%-ára.) A grafikon oszlopai tehát azt ábrázolják, hogy hány százalékban használják a szárd, ill. az olasz nyelvet a családtagokkal történő kommunikációban.

3. ábra: A szárd nyelv családon belüli használata

A táblázatból nyilvánvaló, hogy az újabb, fiatalabb generációkkal már kevésbé beszélnek szárdul (mindössze 34%), vagyis a szárd nyelv családon belüli használata – három generáció alatt – kisebbségbe szorult. Ez a nyelvvesztési folyamat egyik legeklatánsabb jele: a családon belüli kisebbségi nyelvhasználat háttérbe szorulása (Miklós, 2000). Amikor a kisebbségi nyelv használata kiszorul az újabb generációk életéből, és ez a családon belüli kommunikációra is igaz, akkor egyértelműen látszik a nyelvvesztés folyamata.

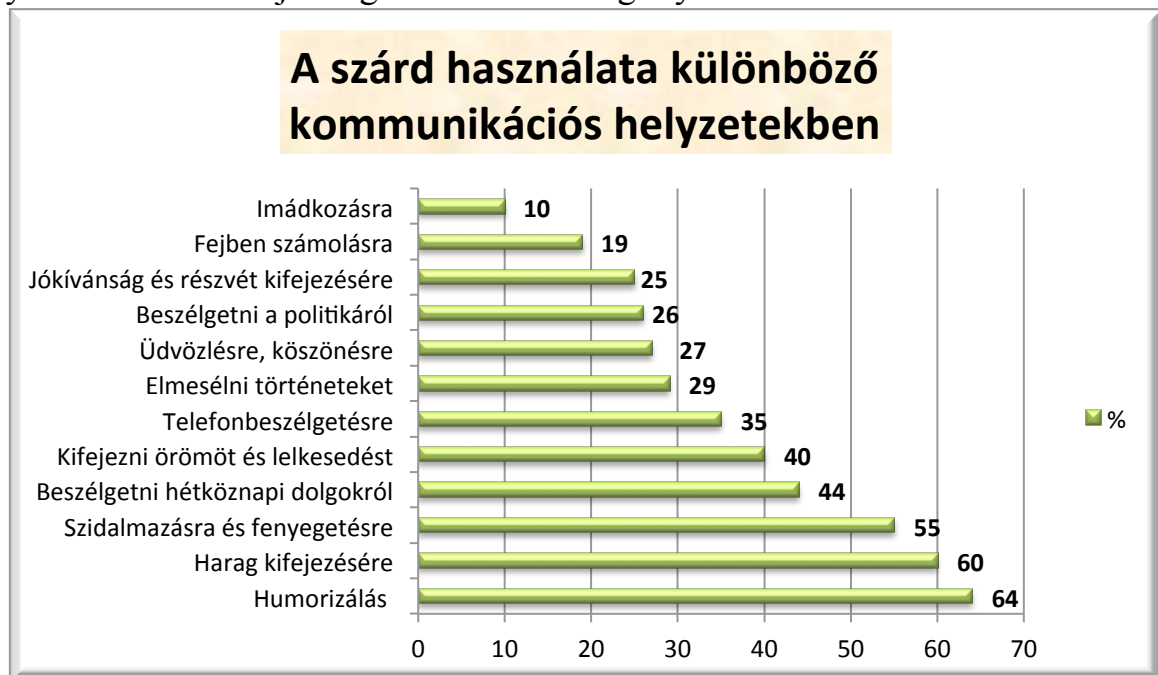
A következőkben nézzünk meg egy táblázatot a kódváltás jelenségéről. A táblázat korcsoportos megoszlásban mutatja be, hogy a megkérdezettek hány százaléka vált kódot – szárd nyelvről az olaszra – beszéd közben.

4. ábra: Kódváltás szárdról olaszra

A táblázatból kiderül, hogy inkább a fiatalok élnek a szárdról olaszra történő kódváltással, ami nyilván a gyengébb nyelvi kompetenciájuknak köszönhető. A 65 év felettiak többsége még úgy nyilatkozik, hogy soha nem vált kódot, tehát ők sokkal erősebb szárd nyelvi kompetenciával rendelkeznek.

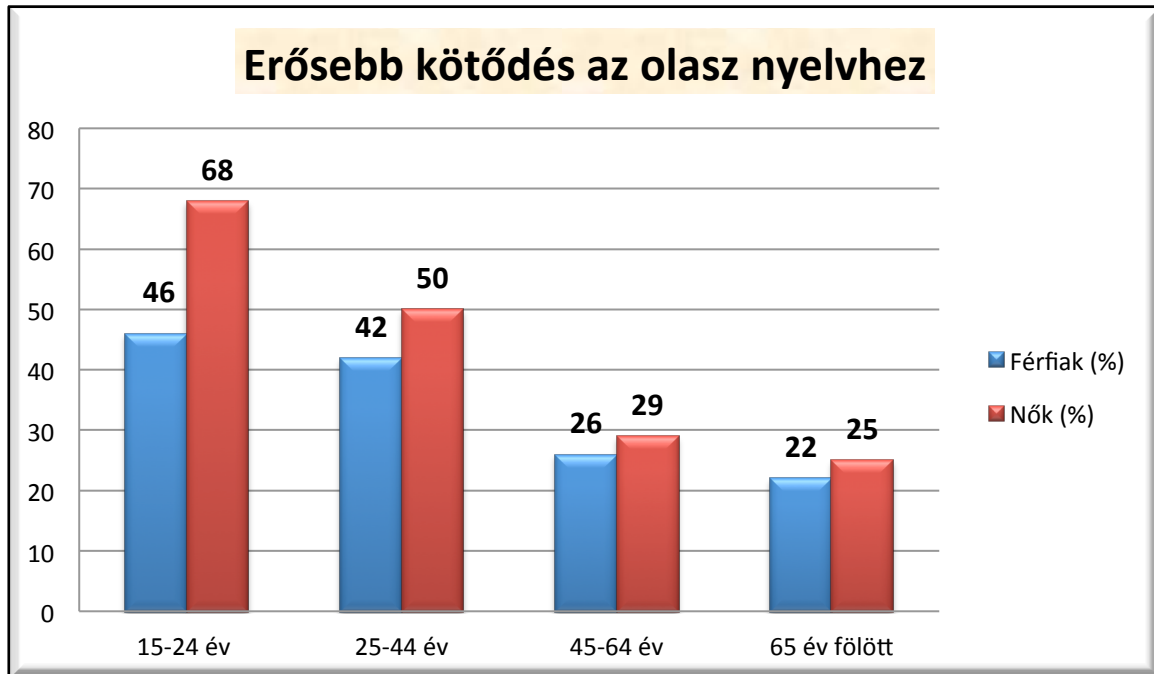
Most nézzük meg, hogy a szárdot beszélők milyen kommunikációs helyzetekben használják leginkább kisebbségi nyelvüket.

5. ábra: A szárd használata különböző kommunikációs helyzetekben

A kommunikációs helyzetek közül a humorizálás került az első helyre, ami összefügghet azzal, hogy egyes – humoros jellegű – szárd szólások és közmondások széles körben elterjedtek. A különböző érzelmi, indulati helyzetekben történő nyelvhasználat szintén gyakori. Ez szintén összefügghet a nyelvi kompetenciával, hiszen sok egyszerű szókapcsolat létezik az aktuális érzelmi állapot kifejezésére.

A kutatócsoport munkatársai megvizsgálták a szárd és az olasz nyelvhez való érzelmi kötődés kérdését is. A következő táblázat azt mutatja be, hogy az egyes korcsoportokban a férfiak és a nők hány százaléka nyilatkozott úgy, hogy az olasz nyelvhez érez erősebb kötődést.

6. ábra: Erősebb kötődés az olasz nyelvhez

Láthatjuk, hogy a 15 - 24 éves korcsoportban a lányok körében már nagyobb a kötődés az olasz nyelvhez (68%), mint a szárdhoz. Ha ebben a korcsoportban a fiúk és a lányok eredményét átlagoljuk, akkor is azt az adatot kapjuk, hogy a 15 - 24 évesek 57%-a már jobban kötődik az olasz nyelvhez, mint a szárdhoz, ami újabb jele a nyelvvesztés folyamatának.

A kutatás célja, kérdései

A kétnyelvű szardíniai lakosok internetes nyelvhasználati szokásait vizsgáló kutatásom célja az volt, hogy választ találjak különböző felmerült kérdésekre. Mint az eddigiekből látható volt, a szárd kisebbség egy nyelvvesztési folyamatot él meg. Nem biztos, hogy ennek mindenki tudatában van, de a tények, az adatok önmagukért beszélnek. Igaz, hogy mára a nyelvi jogok gyakorlása széleskörűen biztosított (Józsa J., 2000)ⁱⁱ, de az elmúlt 150 év olaszosítási törekvései nem múltak el nyomtalanul. Az olasz nyelv szupersztrátum hatása ma is érvényesül, és együtt jár a szárd nyelv presztízisének csökkenésével.

A szárd nép életében egyszer már végbement egy nyelvcsere, amikor az ősi nyelvükről áttértek a mostani, latin alapú nyelvükre. Az elmúlt 150 évben a közösség kétnyelvűvé vált (szárd és olasz), de most ismét az egynyelvűség felé

halad. A szárdok egy nyelvvesztési és egyben egy nyelvcsere folyamat kellős közepén vannak: ha nem történik változás, akkor néhány újabb generáció belépésével a szárdok egynyelvűek lesznek, ami azt jelenti, hogy a szárdot elvesztik és csak az olasz nyelvet fogják használni.

Kutatásomban elsőként arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a nyelvvesztés folyamatát lassítja-e, késlelteti-e az új kommunikációs tér, a legismertebb közösségi internetes oldal, a *facebook* használata.

Számomra korábban is ismert volt, hogy szardíniai kétnyelvűek használnak szárd szavakat, kifejezéseket, mondatokat a *facebookos* kommunikációban (ami a szárd nyelv életképességét is jelzi), ezért hipotézisem az volt, hogy a *facebook*-használat ugyan nem állítja meg a nyelvvesztési folyamatot, de legalábbis késlelteti. Feltevésem szerint a *facebook* nyújtotta lehetőségek (pl. közösségépítés, sajátos tartalmak megosztása) erősítik az identitást, és ez a kisebbségi nyelv használatára is pozitív hatással van. A *facebookon* történő kommunikációban kevesebb a kötöttség, így akár bátrabban meg lehet élni az identitást és használni a helyi nyelvet.

A kutatás következő kérdése az, hogy a kétnyelvűek milyen szituációkban használják a szárd nyelvet a *facebookon*. Milyen szituációkban használnak szárd szavakat, mondatokat? Melyek lehetnek a lehetséges indítékok?

Ehhez kapcsolódik a kódváltás kérdése is. A *facebookon* alapvetően az olasz nyelvet használják a kétnyelvűek, hiszen a felhasználók többsége fiatal, és körükben egyértelműen ez a domináns nyelv. Mindemellett az egyik nyelvről a másikra történő kódváltás jelenségét is tapasztalhatjuk.

Ennek kapcsán a következő kérdések merültek fel: Milyen szituációkban valósul meg a kódváltás? Milyen okok állnak a háttérben? A kódváltás jelenségének van-e valamilyen sajátossága a *facebookon*? Egységesítő vagy elkülönítő a kódváltás szerepe a kommunikációban?

A felvetett kérdésekkel kapcsolatos hipotézisem az volt, hogy a kétnyelvűek a *facebookon* leginkább érzelmileg telített szituációkban (pl. öröm, indulat kifejezésére), valamint az identitásuk hangsúlyozására használják a szárd nyelvet. A kódváltással kapcsolatban pedig az volt a feltevésem, hogy az élőbeszédben történő kódváltásokhoz, kódkeverésekhez hasonlóan történik a *facebookon* a nyelvek felcserélő használata.

Amikor a *facebookon* található szövegek vizsgálatához hozzákezdtem, természetesen csak a nyilvános bejegyzésekhez fértem hozzá. A *facebookon* zajló kommunikáció nagyobb része nem nyilvános, hiszen nagyon sok felhasználónak nem nyilvános az adatlapja és a kommunikációt csak egy zárt, nem publikus közösségben, az ismerősei körében végzi.

Ami a vizsgálat számára adott volt, az lényegében a nyilvános üzenőfali bejegyzések. Az üzenőfalat sem mindenki használja publikusan, ezért 824 adatlapot néztem át ahhoz, hogy 100 személynél találjak nyilvános üzenőfalat. A – 2011 novembere és 2012 februárja között - megvizsgált 100 db üzenőfalon, vagyis a teljes gyűjtött anyagban az összes hozzászóló száma 290 fő volt, tehát

ennyi felhasználó osztott meg tartalmat vagy fűzött kommentárt a vizsgált tartalmakhoz. A 290 személy összesen 403 bejegyzést tett, hiszen volt, aki többször is hozzászólt egy-egy témához.

Az üzenőfali bejegyzéseket véletlenszerűen gyűjtöttem össze. A gyűjtés során figyelemmel voltam arra, hogy a bejegyzést író szardíniai lakos legyen. Ez a kritérium a következőkből volt megállapítható:

- a bejegyzést író családi neve, annak szárd hangzása (pl. Collu, Ucchedu, stb.)
- a bejegyzést tevő lakhelye (pl. Cagliari, Domusnovas, stb.)
- a bejegyzést író valamelyik iskolájának vagy munkahelyének adatai (pl. Università di Cagliari)
- a bejegyzést író személyes ismerősöm
- a bejegyzést tevő saját maga határozza meg adatlapján, hogy beszél szárdul

A lakhely kapcsán meg kell említenem, hogy az üzenőfali bejegyzéseket tevők mindegyike valamely dél-szardíniai településen élt, Cagliari vagy Carbonia-Iglesias tartományban. Bár a bejegyzéseket véletlenszerűen gyűjtöttem, mégis mindig ebben a földrajzilag behatárolható körben tudtam maradni, ami céлом is volt, mivel ezen a területen nagyjából hasonló szárd nyelvet beszélnek: a campidanói dialektust.

A tanulmány további részében dőlt betűkkel szerepelnek az olasz nyelvű kifejezések, valamint félkövér dőlt betűkkel a szárd kifejezések. A „Jegyzetekben” szereplő magyar fordítások a szerzőtől származnak.

A *facebook*ról vett példákat eredeti formájukban – időnként központosági vagy helyesírási hibákkal együtt – közlöm.

A kutatás eredményeinek kvantitatív elemzése

A 100 db vizsgált *facebook-üzenőfali* bejegyzésben összesen 9932 szó és 1532 mondat szerepel.

Ha a szavak nyelv szerinti megoszlását vizsgáljuk, akkor a következő eredményt kapjuk: az összes 9932 db szóból 9748 db olasz, 149 db szárd és 35 db angol.

7. ábra: Szavak nyelv szerinti megoszlása (%)

Az adatok közötti látványos különbség jól megvilágítja azt, hogy az általam vizsgált adatközlők (szardíniai kétnyelvű lakosok) rendkívül csekély mértékben használják a szárd nyelvet a *facebookon*. Látható, hogy az olasz szavak használata kimagasló többségben van, tehát az adatközlők által használt nyelv alapvetően és túlnyomóan az olasz. A szárd szavak használatához ma már az angol szavak használata került viszonylag közel, mondhatnánk azt is, hogy napjainkra a szárd versenytársa az angol lett, legalábbis a *facebookra* vonatkozó nyelvhasználat tekintetében. Persze mindkét nyelv használata hihetetlen távolságra van az olasz nyelv használatától, amit a kördiagram szemléletesen ábrázol. Az olasz nyelv szinte egyeduralomra tör és ennek kapcsán ne felejtjük el, hogy adatközlőink többségében olyan szardíniai fiatalok, akik – a korábban ismertetett szociolingvisztikai felmérés szerint – 15 - 24 év között 53 %-ban, 25 - 44 év között pedig 59%-ban beszélnek a szárd valamelyik változatát. Ehhez a nyelvi kompetenciához képest elenyésző mértékben – mindössze 1,5%-ban – használnak szárd szavakat a *facebookon*.

A nyelvi kompetencia és a szárd szavak használatát az alábbi táblázat szemlélteti.

1. táblázat: Szárd beszélt nyelvi kompetencia és szárd szavak használata a facebook-on

Korosztály	Szárd beszélt nyelvi kompetencia (%)	Szárd szavak használata a facebook-on (%)
15-24 év	53	1,4
25-44 év	59	1,6
Átlag	56	1,5

Nyelvi kompetencia forrása: Cagliari Egyetem kutatócsoportjának vizsgálata 2007-ben
Szárd szavak használatának forrása: saját kutatás adatai

A táblázatból egyértelmű, hogy hihetetlen különbség van a beszélt nyelvi kompetencia és a szárd szavak *facebookon* történő használata között.

Ha az adatközlők több mint felének – saját bevallás szerint – megvan a beszélt nyelvi kompetenciája, akkor a *facebookon*, a másodlagos írásbeliség terén miért nem használja a szárd nyelvet?

A kétnyelvű fiatalok – ha a korábbi generációkhoz képest kisebb mértékben is, de – használják a szárd nyelvet a mindennapi életben. A 14 - 25 éves korosztály 14,7 %-ban szárdul beszél a szüleivel, sőt 42%-ban a helyi nyelven szólnak meg, ha a nagyszüleikkel váltanak szót. Mindkét nyelvet a szülőkkel való kommunikációban 36,6%, a nagyszülők felé pedig 31,4% használja. Még ennél is érdekesebb, hogy a 14 - 25 éves korosztály 11,5%-ban a barátokkal való beszélgetésekben is a szárd nyelvet használja, a *facebookon* mégis csak 1,5%-ban találoztunk szárd szavakkal. Az alábbi táblázat szemléletesen veti össze a felsorolt adatokat:

2. táblázat: A 14 - 25 éves korosztály kommunikációjának nyelv szerinti megoszlása (%)

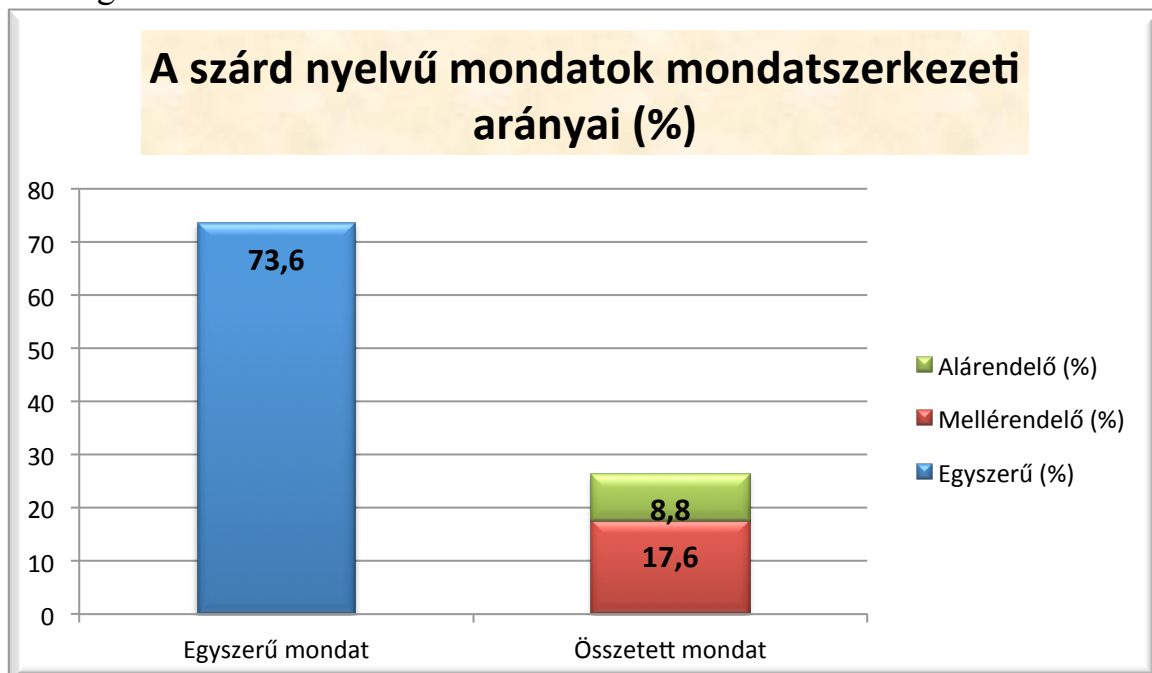
	Szárd nyelv	Olasz nyelv	Mindkettő
Szülőkkel	14,7	48,7	36,6
Nagyszülőkkel	42	26,6	31,4
Barátokkal	11,5	45	43,5
Facebook-on	1,5	98,5	

Fontos megjegyezni, hogy a táblázatban különböző típusú adatokat vettem össze. A szülőkkel, nagyszülőkkel, barátokkal való kommunikáció adatait a Cagliari Egyetem munkatársainak 2007-es kutatásábólⁱⁱⁱ vettem, és ezen adatokat

kérdőíves módszerrel gyűjtötték. A *facebookon* történő kommunikáció adatai pedig az általam vizsgált üzenőfali bejegyzésekben található szavak számát tükrözik. Tehát az egyik esetben egy kérdőíves, önbevallásos módszerről van szó, a másikban viszont nyelvészeti, lexikai adatgyűjtésről. Ennek ellenére az adatok összevethetők, mivel mindkét esetben két nyelv arányát vizsgáljuk különböző kommunikációs kontextusokban.

A táblázatban dőlt karakterekkel emeltem ki a *facebookon* történő nyelvhasználatot. Látható, hogy itt a legnagyobb a különbség a két nyelv között, vagyis ez az a kommunikációs tér, amelyben a 15 - 24 éves szardíniai fiatalok a legkevésbé használják a szárd nyelvet. Itt fontos megjegyezni, hogy bár a *facebook* egy virtuális tér, a felhasználók mégis konkrét személyek. Az oldal egy közösségi felület, ahol emberek vannak kapcsolatban egymással. Nyilván a *facebook* inkább a családon kívüli kommunikáció egyik csatornája (pl. barátokkal való kapcsolattartás), de mindenképpen az emberi kapcsolatok és a kommunikáció lehetséges módja. Ez is azt bizonyítja, hogy a fenti adatok összevethetők. A táblázatból levonható következtetés pedig továbbra is az, hogy a kétnyelvű szardíniai fiatalok – más kommunikációs helyzetekhez képest – a *facebookon* használják legkevésbé a szárd nyelvet.

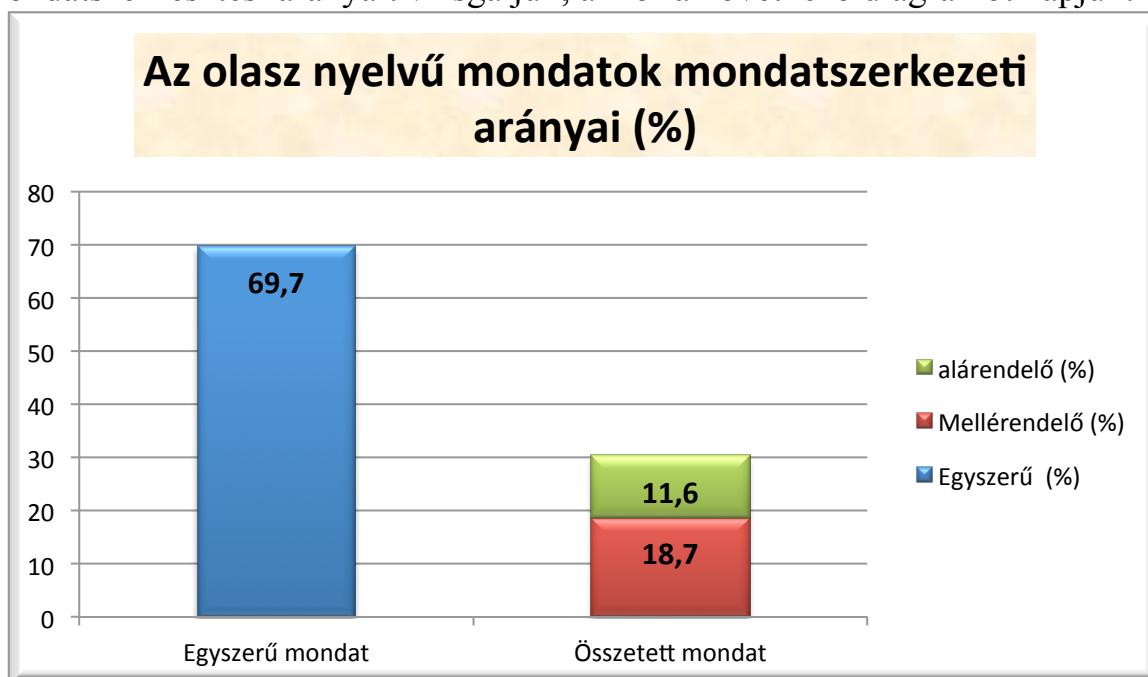
A kutatás eredményeinek kvantitatív elemzése arra is rávilágított, hogy a kétnyelvű fiatalok általában gyengébb szárd nyelvi kompetenciával rendelkeznek. Bár ez nem feltétlenül jele a nyelvvesztésnek, de ha a többi – korábban ismertetett - körülményt is figyelembe vesszük, akkor megállapíthatjuk, hogy ez is csökkenti a szárd nyelv fennmaradásának esélyeit. A gyengébb szárd nyelvi kompetenciára a mondatszerkezeti arányok vizsgálata is rávilágít.

8. ábra: A szárd nyelvű mondatok mondatszerkezeti arányai

A diagram alapján megállapítható, hogy a gyűjtött anyagban talált 34 többszavas szárd nyelvű mondatból 73,6 % (25) az egyszerű, és csak 26,4% (9) az összetett mondat. Az összetett mondatokon belül 6 mellérendelőt és 3 alárendelőt találhatunk. Az adatokból látható, hogy az adatközlők az egyszerűbb szerkezeteket preferálják. Az összetett mondatok esetében is az egyszerűbben szerkeszthető mellérendelő mondatok vannak kétszeres többségben. A talált, összesen 34 szárd mondat nem túl sok (ezért az eredmény nem reprezentatív), de az arányok így is egyértelműek.

Ha a vizsgált anyagon belül az olasz nyelvű többszavas mondatok mondatszerkesztési arányait vizsgáljuk, akkor a következő diagramot kapjuk:

9. ábra: Az olasz nyelvű mondatok mondatszerkezeti arányai

Az olasz nyelvű többszavas mondatokból a vizsgált anyagban 1332 található. Ebből 69,7 % (928) az egyszerű mondat és 30,3 % (404) az összetett mondat. Ez alapján - az olasz nyelvű *facebook-bejegyzések* kapcsán is - megállapíthatjuk, hogy az adatközlők az egyszerűbb mondatszerkezetek használatára törekedtek. Mindenképp érdemes összevetnünk, hogy a két különböző nyelv használatakor milyen mondatszerkesztési arányokat tapasztalunk, és ezek hogyan viszonyulnak egymáshoz.

3. táblázat: Mondatszerkezeti arányok a vizsgált bejegyzésekben

	Összetett mondatok aránya az összes mondathoz képest (%)	Alárendelő mondatok aránya az összes összetett mondathoz képest (%)
Olasz nyelvű mondatok	30,3	38,4
Szárd nyelvű mondatok	26,5	33,3

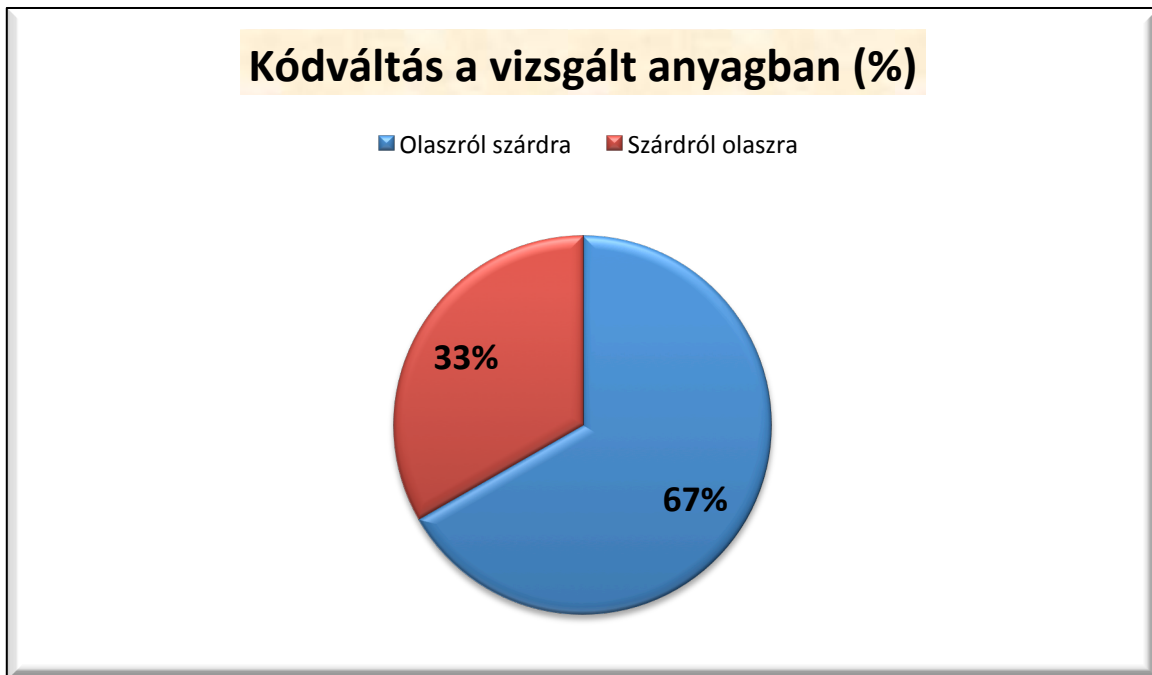
A mondatszerkezeti arányok összehasonlító táblázatából látható, hogy az olasz nyelvű *facebook-bejegyzések* esetében mindkét arányszám magasabb, mint a szárd nyelvű bejegyzéseknél. Tehát amikor a vizsgálat kétnyelvű adatközlői olasz nyelven írnak a *facebookon*, akkor magasabb arányban használnak összetett mondatokat, és azon belül is alárendelőket, mint a szárd nyelvhasználat esetében. Meglátásom szerint ez bizonyíték arra, hogy kétnyelvű adatközlőink jobb olasz nyelvi kompetenciával rendelkeznek, mint szárd nyelvűvel, mivel a szárd használatakor gyakrabban törekednek az egyszerűbb mondatszerkezetek alkalmazására.

A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy a gyűjtött anyagban milyen mennyiségben találkozhatunk kódváltással.

4. táblázat: Kódváltások a vizsgált bejegyzésekben (db)

KÓDVÁLTÁS TÍPUSA	DB
Többszavas kódváltás – mondaton belül - olaszról szárdra	4
Egyszavas kódváltás – mondaton belül – olaszról szárdra	5
Többszavas kódváltás – mondaton belül – szárdról olaszra	2
Egyszavas kódváltás – mondaton belül – szárdról olaszra	2
Kódváltás olasz mondatról szárd mondatra	3
Kódváltás szárd mondatról olasz mondatra	2

Viszonylag kevés a kódváltás, de ha a szárd nyelv használata csekély mértékű, akkor ezen nem is lehet csodálkozni. Mindenesetre az összesen 18 esetben is többségben van az, amikor olasz nyelvről váltanak szárdra. Olaszról szárd nyelvre történő váltás 67 %-ban (12), míg szárd nyelvről olaszra való váltás 33%-ban (6) tapasztalható.

10. ábra: Kódváltás a vizsgált anyagban

Minthogy a talált kódváltások száma elége alacsony, az eredmény nem mondható reprezentatívnak. Mindenesetre a két adat közötti különbség így is szignifikánsnak tűnik: az olasz nyelvről szárd nyelvre történő váltás kétszer olyan gyakori, mint az ellenkező irányú kódváltás. A különbség abból adódhat, hogy a kommunikáció a *facebookon* túlnyomóan olasz nyelven zajlik, ezért jóval nagyobb az esély arra, hogy a kétnyelvű adatközlők az olaszról váltanak a szárd nyelvre.

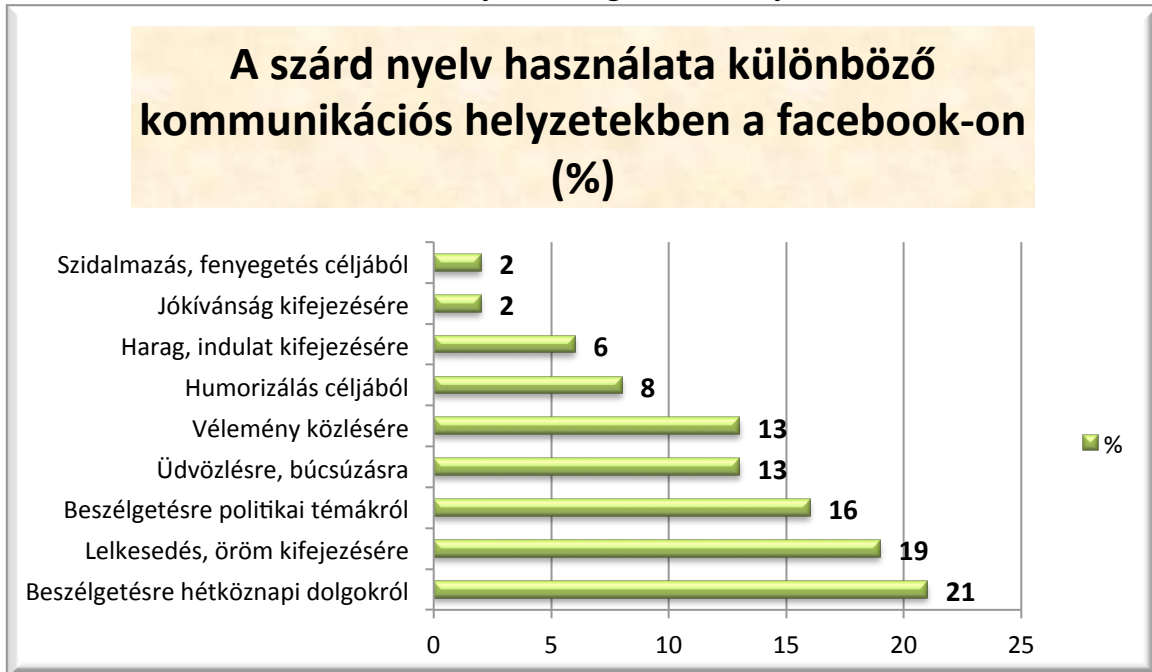
A többszavas kódváltás azt jelenti, hogy az egyik nyelven elkezdett mondatban megtörténik a kódváltás és a mondatot szerkesztő személy azt a másik nyelven folytatja tovább, egynél több szóval. Erre a példa a következő mondat, amely olaszul kezdődik, de szárdul folytatódik: „sono a piedi per colpa di tre figli di puttana, **e unu mesu burdu puru..**”^{iv}

Egyszavas kódváltásról akkor beszélhetünk, ha az adatközlő az egyik nyelvről átvált a másik nyelvre, de csak egy szó erejéig. Ez az egy szó lehet a mondat bármely részén. (Pl. „*Ha detto **zunzu** se ti serve il vestito da topo per carnevale che lei te lo procurare..cosa le dico?*”)^v

Az egyszavas kódváltás kategóriájába soroltam azt is, amikor egy mondat pl. szárd szóval kezdődik, de az összes többi szó olasz nyelvű. (Pl. „**tontu**, ma il mondo come le stagioni sta cambiando”)^{vi}

A kutatás eredményeinek kvalitatív elemzése

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy a kétnyelvű adatközlők milyen kommunikációs szituációkban használják a szárd nyelvet a *facebook* üzenőfalán. Amikor a Cagliari Egyetemen készült szociolingvisztikai felmérésről volt szó, az 5. számú ábrán bemutattam, hogy a felmérés résztvevői milyen szituációkban használják a szárd nyelvet. A saját kutatásom kapcsán is prezentálok egy hasonló diagramot, azzal a különbséggel, hogy a *facebook*on végzett kutatás esetében – értelemszerűen - bizonyos kategóriák hiányoznak:

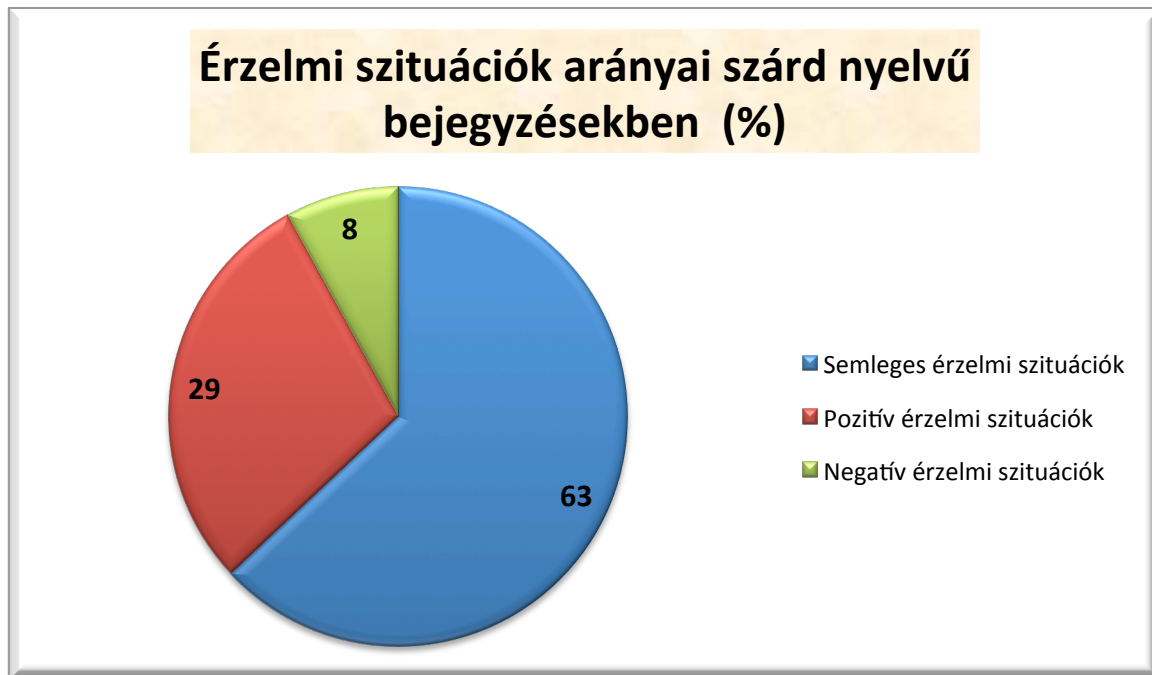

11. ábra: A szárd nyelv használata különböző kommunikációs helyzetekben a facebook-on

A diagram adatainak alapja összesen 66 mondat, amely tartalmaz 34 többszavas szárd mondatot, 19 egyszavas szárd mondatot és 13 kódkeveréses mondatot.

A diagram alapján leszűrhető, hogy a kutatás kétnyelvű alanyai leginkább egyszerű, hétköznapi beszélgetések kapcsán és az érzelmek kifejezése esetén használják a szárd nyelvet az üzenőfalán. Bonyolultabb, hosszabb témákról (például politikáról) kisebb arányban kommunikálnak egymással, de tegyük hozzá, hogy a *facebook* üzenőfala – adottságainál fogva – inkább a rövidebb kifejtést preferálja.

Ha a fenti adatokat tovább boncolgatjuk, azt is megállapíthatjuk – hogy a semleges szándékok és szituációk után – leginkább pozitív érzelmeket fejeznek ki alanyaink szárd nyelven. Az alábbi kördiagram ezt demonstrálja:

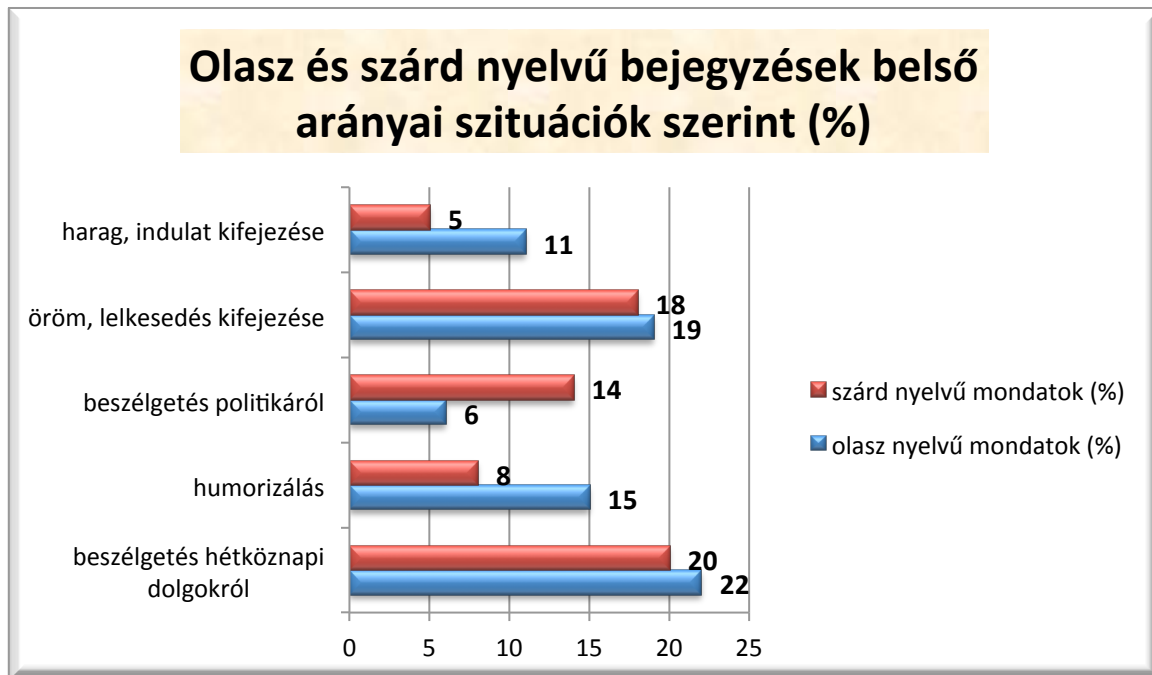

12. ábra: Érzelmi szituációk arányai szárd nyelvű bejegyzésekben

Kérdés persze, hogy bizonyos szituációk tekinthetők-e érzelmileg semlegesnek. Amikor az alanyok pl. politikáról beszélnek, az gyakran keveredik az érzelmekkel, nem mindig higgadtak és tárgyilagosak. Mindenesetre ha csak a kifejezetten pozitív érzelmi jellegű szituációkat (humorizálás, jókívánságok közlése, öröm és lelkesedés kifejezése) csoportosítjuk egy kategóriába, akkor is láthatjuk, hogy a szárd nyelvű bejegyzéseknél messze több a pozitív érzelmi szituációk aránya (29%), mint a negatív érzelműeké (8%).

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a vizsgált alanyok leginkább mindennapi dolgok megbeszélésére, különböző vélemények, témák kifejtésére, valamint érzelmi megnyilvánulások közzétételére használják szárd nyelven az üzenőfalat. A szituációk jellege többségében érzelmileg semleges, másodsorban érzelmileg pozitív töltésű és csak csekélyebb arányban negatív jellegű.

A következő diagrammal a gyűjtött anyagban található olasz és szárd nyelvű bejegyzéseket – egyes szituációk szerinti kategóriák alapján - vethetjük össze. (A kódkeveréses bejegyzéseket, mondatokat itt most figyelmen kívül hagyjuk.) Mint a 7. ábrán láttuk, kétnyelvű adatközlőink – a szavak megoszlása szerint – 98,2%-ban az olasz nyelvet használják a *facebook* üzenőfalán, ám a nyelvek használatának – szituációk szerinti – belső arányait mégis érdemes összevetni. Belső arány alatt itt azt értjük, hogy az adott nyelvet milyen megoszlásban használják a különböző szituációkban. Ezt a szárd nyelvű bejegyzések esetében már bemutattuk, most viszont ez alapján vetjük össze az olasz valamint a szárd nyelven íródott bejegyzéseket.

13. ábra: Olasz és szárd nyelvű bejegyzések belső arányai szituációk szerint

Az „öröm, lelkesedés kifejezése” valamint a „beszélgetés hétköznapi dolgokról” szituációk esetén nem látunk szignifikáns különbséget az arányok tekintetében, vagyis a szárd nyelvű bejegyzéseken belül hasonló ezen szituációk aránya, mint az olasz nyelvű bejegyzések esetében. Az viszont figyelemreméltó, hogy az olasz bejegyzéseken belül a „harag, indulat kifejezése” több mint dupla olyan arányban van jelen, mint a szárd nyelvű bejegyzésekben. Vagyis amikor a felhasználók bejegyzést írnak az üzenőfalra, a szárd nyelvet kevésbé használják indulataik kifejezésére, mint az olasz nyelvet. Arra nézve semmilyen adat nincs, hogy az olasz nyelv a szárdhoz képest jobban preferálná – például nagyobb vonatkozó szóállománnyal – az érzelmi indulatok kifejezését, ezért nyelvi okot nem feltételezhetünk e jelenség hátterében.

Ugyanígy nincs nyelvi oka annak, hogy a bejegyzések belső arányait elemezve azt tapasztaljuk, hogy nagyobb a készlet a humorizálásra olaszul, mint szárdul. Az mindenesetre feltűnő, hogy az élőbeszéd szituációk kapcsán^{vii} magasabb belső arányt ért el szárd nyelven a „humorizálás” szituáció, mint a *facebookos* bejegyzéseknél.

A szárd nyelvű bejegyzéseknél a politikáról való beszélgetés szituációja a *facebookon* – belső arányait tekintve – több mint kétszerese annak, mint amit az olasz nyelv esetében tapasztalunk. Véleményem szerint itt sem nyelvi okokat kell keresnünk, hanem ennek a jelenségnek aktuálpolitikai háttere van. Ez persze kapcsolódik a szárd nyelvhez is, de csak nyelvpolitikai vonatkozásban.

Szardínia 150 éve része Olaszországnak, de a szárd kisebbség valódi öntudatra ébredése csak az 1970-es években kezdődött meg^{viii}. Nyelvpolitikai tekintetben leginkább az elmúlt 20 évben értek el eredményeket a szárdok^{ix}, ezért a kisebbségi politikával valamint a nyelvi jogokkal kapcsolatos témák mostanság kerültek igazán a középpontba^{xi} (M. Lőrinczi, 2010). A nyelvvesztési

A nyelvvesztési folyamat közepette – sőt, részben amiatt is – egyre fontosabbá válik a szárdok bizonyos rétegei számára a szárd identitás hangsúlyozása. Tehát ha egyes kétnyelvű szárd emberek politikai vagy akár kisebbségjogi kérdésekről értekeznek a *facebookon*, akkor teljesen érthető, hogy ezekben az esetekben – más szituációkhoz képest – nagyobb arányban használják a szárd nyelvet, mint az olaszt. Összefoglalva, a téma, vagyis a politika és a kisebbségvédelem tárgyköre itt nagymértékben hat arra, hogy a dialógusok résztvevői inkább a szárd nyelvet preferálják.

Fontos azonban megjegyezni, hogy bár a belső arányok szerint a politikai témák esetében a szárd nyelvénél jobbak az arányok, de összességében a politikai témákról is több az olasz nyelvű bejegyzés. Az olasz nyelvénél a 6%-os belső arány 88 politikai tartalmú mondatot jelent, a szárd nyelvénél pedig a 14%-os belső arány összesen 7 politikai vonatkozású mondatra utal. Mivel a vizsgált adatközlők elsődleges nyelve a *facebookon* az olasz, ezért politikai, sőt, a szárd kisebbséget érintő témákról is többet beszélnek olaszul, mint szárdul. Mindenesetre az mégiscsak figyelemre méltó tény, hogy ha az egy nyelvre vonatkozó szituációk arányát (a belső arányokat) hasonlítjuk össze, akkor csak egyetlen szituáció esetében nagyobb a százalékos arányszám a szárd nyelvénél az olaszhoz képest: a politikai témáknál. Mint az előzőekben kifejtettem, véleményem szerint ennek háttérében a szárd kisebbség öntudatra ébredése, részben veszélyérzete és az ezekkel kapcsolatos közkeletű témák megjelenése áll.

A kvalitatív elemzés további részében a kódváltások kérdésére térünk át. Többszavas kódváltás – a gyűjtött anyagban – minden esetben úgy valósul meg, hogy egy összetett mondaton belül a tagmondatok különböző nyelvű szavakból állnak. Lássunk egy példát: „**O sandro cust ota tengu pagu tempusu, seu traballendi meda**, ma l amica quando devo conoscerla?^{xii}” (Félkövér betűkkel a szárd nyelvű mondatrész olvasható.)

Az ilyen, összetett mondaton belüli kódváltásnál nem kell feltétlenül nyelvi okot keresnünk. A kódváltás a nyelvi kompetenciával sem függ össze, hiszen ha az adatközlő az első két – nem túl bonyolult – szárd nyelvű tagmondatot megtudta fogalmazni, akkor ez sikerült volna neki a harmadik – szintén egyszerű – tagmondat esetében is. Példánknál a mondaton belüli kódváltásnak más oka lehet. Elképzelhető például, hogy a mondatban szereplő barátnő olasz és nem szárd származású, és adatközlőnk ezért váltott át az olasz nyelvre. Persze itt a kódváltásnak számtalan más, személyes oka is lehet.

Az összetett mondatokat vizsgálva egyik esetben sem találtam nyelvi okot a kódváltások háttérében.

Az egyszavas kódváltás azt jelenti, hogy csak egy szó erejéig váltanak egyik nyelvről a másikra. Ezekben az esetekben az olaszról szárdra váltás van többségben (5) az ellenkező irányú váltáshoz képest (2). Persze a példák száma összességében is alacsony, azonban az mégis jellemző, hogy az alanyok inkább az olasz nyelvű bejegyzésekbe szúrnak be egy szárd szót, mint fordítva.

Nézzük meg, hogy melyek ezek a beékelt szárd szavak:

- **tagazzu** (magyarul 'elvágva, kidobva') – határozói igenév
- **zunzu** (magyarul 'sértő') - minősítő melléknév
- **tontu** (magyarul 'idétlen, bárgyú, hülye') – gyakran durva értelmű minősítő melléknév
- **cazzu** (magyarul trágár szóként 'faszság') – trágár minősítő főnév
- **cirru** (magyarul 'világos') – melléknév

Láthatjuk, hogy a beékelt szárd szavak többségében melléknevek és jelzők, amelyek minősítő szándékkal kerültek a mondatba. Az egyszavas kódváltás oka tehát gyakorta a minősítő szándék, vagyis valamely dolognak a minőségét, tulajdonságát akarja kihangsúlyozni az adatközlő, és ezért használ szárd szót. (Érdemes megjegyezni – a kódváltásoktól egy pillanatra eltekintve – hogy az egyszavas szárd mondatok esetében is leginkább minősítő jelzőkkel találkozunk.)

Feltűnő továbbá az is, hogy trágár szavak még akkor is előkerülhetnek kódváltás esetén, amikor a szárd nyelvi kompetencia gyengébb színvonalú. Konkrétan vannak személyek, akik bár kevésbé tudnak szárdul, a szárd trágár szavakat mégis ismerik, és kódváltáskor használják.

A következőkben térjünk át a mondatról mondatra történő kódváltásra, amelyből mindössze 5-öt találtam a vizsgált anyagban.

A szárd nyelvről olasz nyelvre történő mondatszintű kódváltás esetének hátterében jelen lehet a gyengébb szárd nyelvi kompetencia jelensége, amint azt a következő példából láthatjuk: „**Ma cittirì oh Sardinia non est Italia. E' incredibile, al giorno d'oggi c'è ancora gente che fa questi ragionamenti! E pensare che prima l'Italia (prima di chiamarsi in questo modo) si chiamava "Regno di Sardegna.**”^{xiii}

A mondatokat létrehozó kétnyelvű személy, itt a nyelvileg egyszerűbb mondatot szárdul fogalmazza meg, majd a következő, bonyolultabb mondatnál átvált az olasz nyelvre. Természetesen, ha az alany megfelelő szárd nyelvi kompetencia birtokában van, akkor a kódváltás – beleértve a mondatszintűt is – mindkét irányban megfelelő nyelvi színvonalon történik meg. Ha a mondatszintű kódváltásnál nincsenek jelen kompetenciaproblémák, akkor a kódváltás oka leginkább személyes vagy tartalmi jellegű. Ezt látjuk a következő példában: „**In ITALIA si BISTICIA: scemo....In SARDEGNA si BISTICIA: sa giustizia tindi cabiri, arrogu e merda!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!**”^{xiv}

A példából látható, hogy egyértelműen a téma határozza meg a nyelvválasztást és ez okozza a mondatszintű kódváltást. Amikor az adatközlő Olaszországról ír bejegyzésében, akkor olaszul ír, amikor pedig a következő mondatban Szardíniáról van szó, akkor áttér a szárd nyelv használatára.

Funkcionalista megközelítésben a kódváltásnak kétféle szerepe van egy adott beszédhelyzetben: egységesítő illetve elkülönítő. Egységesítő szerepe van akkor, ha az adott közösségben a beszéd gazdaságosságát szolgálja, nem hangsúlyoz politikai, státuszbeli, rangbeli különbségeket. Elkülönítő szerepe jut szóhoz, amikor a kódváltás elsősorban annak tisztázására irányul, hogy a beszédben résztvevőknek milyen szerep jutott, mit akarnak hangsúlyozni, hogy akarják az egyéniségre jellemzőket, a különbségeket – műveltségbeli, regionális, stb. – előtérbe helyezni. (Navracsics, 1996: 76)

A vizsgált anyagban kizárólag egységesítő kódváltásokra találtam példákat. Mint a korábbi példákból is láthattuk, a témáknak – a kódváltás esetében is – fontos szerep jut, vagyis ha az alany Szardíniáról vagy a szárd kultúráról ír bejegyzést, nagyobb indíttatást érez az olasz nyelvről szárdra váltásra. Ezekben az esetekben is egységesítő a kódváltás, hiszen a szárd nyelvet is értő és beszélő közösségben a beszéd gazdaságosságát szolgálja, és nem hangsúlyoz semmilyen különbséget. Sőt, inkább a szárdok összetartozásának a tudata áll a háttérben. Még azokban az esetekben is – ahol esetleg gyengébb szárd nyelvi kompetencia miatt – csak egyszavas kódváltással találkozunk, a szárd nyelvre történő váltás gyakran az identitást hangsúlyozza. Ilyenkor még a témák sem feltétlenül döntőek, az ilyen jellegű kódváltás megvalósulhat olyan mondatban is, amelynek nem a politika vagy a történelem a témája, hanem egyszerű hétköznapi dolgok. A szárd nyelvre történő váltással az alany mégis azt kívánja reprezentálni, hogy ismeri a szárd nyelvet és szárd közösséghez tartozónak érzi magát. Ezt látjuk a következő mondatban, amely egy üzenőfalra feltöltött kép kommentjeként szerepel: „*secondo me lui è **tottu accallanau!***”^{xv}

A mondat – pirossal jelölt – második részét is lehetett volna olaszul folytatni, hiszen a tartalom egyszerű, és nem indokol kódváltást. Dialógus sincs, amely kódváltást okozhatna, hiszen a képhez csak ez az egy komment tartozott. Az adatközlő mégis szükségesnek tartotta, hogy szárdul fejezze be ezt az egyszerű – véleményt alkotó – mondatot, amivel a szárd nyelvi kompetenciáját és a szárd etnikai identitását akarta hangsúlyozni.

Összegezve – a vizsgált anyagban a váltás irányától függetlenül – minden esetben egységesítő kódváltásokat találunk.

Összegzés

Az eredményekből látható, hogy a szárd kétnyelvű lakosok *facebook*-használata nem lassítja és nem késlelteti a nyelvvesztési folyamatot. A kutatás kétnyelvű adatközlői a *facebookon* még olyan mértékben sem használták a szárd nyelvet, mint az élőbeszéd esetén. Az eredményekből kiderült azt is, hogy a szárd kétnyelvű fiatalok nyelvi kompetenciájukhoz képest is elenyésző mértékben használják a szárd nyelvet a közösségi oldalon. A felmerült hipotézis tehát nem igazolódott be, hanem az ellenkezője nyert bizonyítást. A *facebook*-

használat az egyes pozitív példák (pl. nyelvapoló *facebook*-csoportok létrejötte) ellenére sem lassítja a szárd közösség nyelvvesztését, hanem ellenkezőleg: felgyorsítja azt.

Az eredményekből láthatjuk azt is, hogy érzelmi szituációk szempontjából a szárd nyelvű bejegyzések többsége semleges természetű, csaknem egyharmad arányban a pozitív érzelmek jelennek meg, és csak csekély mértékben a negatívak. A szituációk belső arányait vizsgálva továbbá megállapítható az is, hogy szárd nyelven – az olaszhoz képest – nagyobb arányban vannak jelen a politikai témájú bejegyzések, de ennek hátterében nem kell nyelvi okot keresnünk.

A kódváltások kapcsán sikerült bizonyítani azt is, hogy az adatközlők identitásuk hangsúlyozására is használják szárd nyelvüket a *facebookon* történő kommunikációban. Megállapítható továbbá az is, hogy a *facebookon* tapasztalt kódváltásoknak semmilyen nyelvi specifikuma nincs az élőnyelvekhez képest, és a vizsgált anyagban kizárólag egységesítő jellegű kódváltások találhatók.

Irodalom

- Józsa J.** (2000) Olasz nyelvpolitika. In: L. Tassoni és Fóris Á. (szerk.) *Olasz nyelvi tanulmányok*, Pécs: Iskolakultúra. 25-37.
- Lőrinczi M.**, (2010) *Linguista e politica. L'indagine sociolinguistica sulle «lingue dei sardi» del 2007 e il suo contesto politico-culturale.* In: *Actes du XXVIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Berlin & New York: Walter De Gruyter.
- Lupinu, G., Mongili, A. Oppo, A., Spiga, R., Perra, S., Valdes, M.** (2007) *Le lingue dei sardi, una ricerca sociolinguistica.* Szerk.: Oppo A., Cagliari: Università di Cagliari.
- Maresch D.** (2009) *Toponimi in Carbonia-Iglesias.* Egyetemi szakdolgozat, NYME-BTK, Szombathely.
- Miklós M.**, (2000) Nyelv és nyelvjárás Olaszországban. In: L. Tassoni és Fóris Á. (szerk.) *Olasz nyelvi tanulmányok*. Pécs: Iskolakultúra. 48-61.
- Navracsics J.** (1996): Kétnyelvűség, kódváltás. In.: Lengyel Zs., Navracsics J., Szabari K., Szépe Gy. *Szociolingvisztika*, Budapest – Pécs – Veszprém: dr. Lengyel Zsolt kiadása.
- Sole, L.** (2007) *Lingua e Cultura in Sardegna.* La situazione sociolinguistica. Milano: Unicopli.
- Trifunovits A.** (1994) *Az Olaszországban élő kisebbségek helyzete.* Regio folyóirat, 1994/2., Budapest: TLA.
- Wagner, M. L.** (1997, eredeti kiadás: Bern, Francke, 1950) *La lingua sarda.* Nuoro: Ilisso.

Jegyzetek

ⁱ Id. a *facebookkal* kapcsolatos adatokat: <http://vincos.it/2011/02/07/facebook-in-italia-gennaio-2010-infografica/>

ⁱⁱ Id. „Törvény a történelmi és nyelvi kisebbségekről” - „Legge 15 dicembre 1999, n. 482”

ⁱⁱⁱ A. Oppo et. al (2007): *Le lingue dei sardi*, una ricerca sociolinguistica, Cagliari: Università di Cagliari

^{iv} Fordítás: „Autó nélkül vagyok a három szélhámos gyermekem miatt, akik közül a középső még törvénytelen is”. A mondat szárd része: „ e unu mesu burdu puru” – magyarul „a középső még törvénytelen is”

^v Fordítás: „Azt mondta, hogy sértő dolog, hogyha felveszed az egér-jelmezt a karneválra, amit ő szerzett neked...mit mondjak neki?” A „zunzu” magyarul „sértő” a szárd szó a mondatban.

^{vi} Fordítás: „idétlen, de a világ, mint az évszakok, változik”. A „tontu” – magyarul „idétlen, bárgyú” – a szárd szó a mondatban.

^{vii} Id. 5. ábra

^{viii} Trifunovits A., *Az Olaszországban élő kisebbségek helyzete*, Regio folyóirat, 1994/2., Budapest

^{ix} Id. Törvény a történelmi és nyelvi kisebbségekről - Legge 15 dicembre 1999, n. 482

^x Id. a szárd nyelv használatát biztosító regionális törvények:

<http://www.sardegna.cultura.it/linguasarda/leggi/>

^{xi} Id. VI. regionális Konferencia a szárd nyelvről és kultúráról:

<http://www.regione.sardegna.it/j/v/25?s=182716&v=2&c=220&t=1>

^{xii} Fordítás: „Ó Sandro, mostanában nagyon kevés időm van, sokat dolgozom, de mikor tudnám megismerni a barátnődet?”

^{xiii} Fordítás: „De hallgassatok már el Oh Szardínia nem Itália. Hihetetlen, hogy manapság is vannak emberek, akik ezeket az érveket hangoztatják. És ne feledjétek el, hogy még Olaszország előtt (mielőtt ez lett a neve) úgy hívták, hogy Szárd Királyság. ”

^{xiv} Fordítás: „Olaszországban veszekedni: ostoba viselkedés...Szardínián veszekedni: megfeszülni az igazságért, és legyőzni az értelmetlen ellenfelet.”

^{xv} Fordítás: „szerintem ő teljesen elégedett!!”